

PROLETAREC

LIST ZA INTERESE DELAVSKEGA LUDSTVA.

IZHAJA VSJ KI TOREK.

— Lastnik in izzadjatelj: —

Jugoslavanska delavska tiskovna družba v Chicago, Illinois.

Naročnina: Za Ameriko \$2.00 za celo leto, \$1.00 za pol leta. Za Evropo \$3.00 za celo leto, \$1.25 za pol leta.

Oglasi po dogovoru. Pri spremembi kvantiteta je poleg novega naznaniti tudi stari naslov.

Članstvo slovenske organizacije Jugosl. socialistične zveze v Ameriki.

Vse pritožbe glede nerednega pošiljanja lista in drugih nerednosti, je pošiljati predsedniku družbe

Ivan Molek, 4008 West 31. Street, Chicago, Ill.

PROLETARIAN

Owued and published every Tuesday by South Slavic Workmen's Publishing Company Chicago, Illinois.

Subscription rates: United States and Canada, \$2.00 a year, \$1.00 for half year. Foreign countries \$2.50 a year, \$1.25 for half year.

Advertising rates on agreement.

NASLOV (ADDRESS): "PROLETAREC" 4008 W. 31. STREET, CHICAGO, ILLINOIS

NASELNIŠKI ZAKON JE SPREJET.

Nazadnjaški naseljniški zakon je torej kljub predsedniškemu vetu sprejet. Tudi v senatu je dobil več kakor potrebno dvotretjinsko večino. Glasovalo je 42 senatorjev, proti pa le 19. Vsled tega stopi dne 1. maja v veljavo.

Državni urad se je še zadnje ure trudil, da bi bil preprečil ta rezultat in je apeliral na senatorje, naj pomislijo, kako neumestno je v sedanjih razmerah izživati Japonko. Kakor se vidi, ni vse skupaj nič zalego. Tudi večji del demokratov je pustil Wilsona na cedilu.

Ne more se reči, da ni zanimivo opaziti, kako zatajuje vladajoča stranka svojega voditelja v tako vaznem vprašanju. In to se goji prav v tistem trenutku, ko nam vsi dopovedujejo, da je sedaj dolžnost vsakega Američana brez obzira na stranko, stati za predsednikom! Kdor razglašja kakšno narečje, bi moral predvsem sam dati tistemu zvezni zakon za predvideno beseda prazna.

Gospodje v kongresu se ne morejo izgovarjati, da velja njihov poziv na slogu le za sedanjo zunanjo krizo. Naseljniški zakon je namreč s to krizo res v zvezi, četudi so si "očetnje domovine" zavezali oči, da ne bi videli tega. Določba o nepismenosti izključuje japonske delavce skoraj popolnoma od naseljevanja, in če je povzročilo ravnanje z Japonci že desletni razni spore med Zedinjenimi državami in mikadovo deželo, bo novi zakon še bolj razburjal Japonko. To mora seveda zanašati težave in nevarnost v razmerje med nami in to deželo.

Razni japonski zastopniki, med njimi tudi ljudje, ki imajo kot resni znanstveniki opravičen ugled po svetu, so večkrat naglašali, da je naseljevalno zakonodajstvo Amerike žaljivo in poniževalno za Japonko. Kdor se poizkusi v mislih postaviti na japonsko stališče, ne bo mogel tega utajiti. Vendar pa vsak trenutek lahko slišimo teorijo, da je čast dežele taka reč, ki jo je treba braniti z orožjem. Če mislijo, da velja to za Ameriko, bi moral biti njihov nazor mero-dajen tudi za vse druge narode. In vendar sklepajo kljub vsem svarilom, kljub vetu svojega predsednika zakone, o katerih vedo, da se dotično časti drugega naroda in ustvarjajo tako položaj, ki daje po njihovih lastnih naukih povod za vojno!

Razum tega je razmerje med Ameriko in Japonko neoporečno v zvezi s sedanjo aktualno krizo. Če hočemo to presojati, moramo pogledati na položaj tako, kakor gledajo nanj tisti, ki so nadelgavali Wilsonov veto.

Diplomatični stiki med Ameriko in Nemčijo so prekinjeni. To še ne pomeni vojne. Ampak za veliko število tistih, ki so glasovali za naseljniški zakon, je to že pol vojne. Na vsak način je resnica, da stoje dežele po porušitvi diplomatičnih stikov bliže vojni, kakor če žive v normalnem razmerju. Pa recimo, da se zgodi, česar ne želimo in ne maramo; recimo, da pride do vojne, o kateri marsikdo v kongresu željno sanja. Amerika bi postala tedaj sovražnica Nemčije in s tem avtomatično zaveznica zaveznikov, katerim pripadajo tudi Japonci. In premo-

drim gospodom poslancem in senatorjem vendar ne pride na misel, da ne more biti vseeno, kakšno je v takem slučaju razmerje med deželami, ki morajo iti po eni poti!

Ti ljudski zastopniki ne razumejo ljudske politike, ki nima pravice do tega imena, če ni demokratska in socialna; ampak kakor vidimo, ne razumejo niti politike svojega razreda in ne znajo nikdar biti dosledni.

Pred kratkim je imel predsednik Wilson v senatu govor, s katerim je opisoval svet, kakor naj bi bil urejen po sedanji vojni. Najvažnejše izmed vsega, kar je zahteval, je zveza narodov. To bi bila takorekoč krona vsega, kar je nasteval med pogoji trajnega mira. In med temi pogoji je prav posebno naglašal, da se morajo priznati enake pravice vsakemu narodu, naj bo velik ali pa majhen.

Ta Wilsonova zahteva je bila popolnoma logična. Za zvezo narodov je enakopravnost nujen pogoj. Kakšno navdušenje je bilo takrat za Wilsonov govor! Amerika, tista, ki ima največ prilike, da govori, je bila ponosna, da ima takega predsednika, in da se izrekajo v njenem imenu take ideje. In ta oficielna Amerika se zopet roga sama sebi, da ne ve, kako.

Enake pravice za vse narode! Rusija naj da Fincem, Poljakom, Litvincem, Georgijcem i. t. d., Avstrija Čehom, Slovincem, Poljakom, Rusinom, Rumunom i. t. d., Anglija Ircom, Indijcem, Egipčanom i. t. d. To zahteva Amerika. Par dni nato pa sklene ta Američanska zakon, ki vpeljuje različne razrede za posamezne narode in odreka njihovim članom pravice, katere uživajo njeni člani drugod.

Po kakšni pravici in logiki smejo nastopiti kot profesorji vsa-ga sveta, če sami ne vpeštevamo načel, ki jih pridigamo drugim narodom?

Kongres nas hoče na drug način spraviti na enako stopnjo za drugimi deželami, ampak ne s takimi, ki stoje višje, temveč z onimi, ki stoje nižje od nas.

Predsednik Wilson je utemeljil svoj veto z opazko, da se vpeljuje s tem zakonom nova politika v Ameriko, ki ni deželni korist. In že prej je naglašal azilno pravico, ki je doslej dajala v Ameriki zavetje človeku, če ni mogel nikjer drugod legalno agitirati za to, kar je smatral za dobro in potrebno.

Kadarkoli je predsednik Wilson govoril o idealih Amerike — kakor vemo, je to zelo rad delal — so časopisi njegove besede debelo tiskali. Skoraj vselej smo tedaj lahko čitali komentarje, ki so nam pripovedovali, da je svoboda prvi in največji ideal Amerike. S svobodo je pa tudi azilna pravica neločljivo spojena.

V Evropi poznamo države, v katerih ne najde človek za nobeno ceno pristojstva, če je doma politično preganjan. Nešteti ruski revolucionarji so bili tako gnani iz kraja v kraj in niso mogli dobiti prostora, da bi se bili nastanili. Dežele kakor Francija in Belgija niso svojčas dovolile Marxu bivališča. In v sedanjem vojnem času ni po vsej Evropi nikjer pravega zavetja.

Amerika pa je bila ponosna na spomin, da so bili njeni prvi naseljenei večinoma ljudje, ki so zapustili staro domovino zaradi svojega prepričanja in prišli čez morje iskat svobodo misli. Wilson živi v ideji, da bi morala Amerika za vse čase ostati zvesta tej tradiciji in imeti odprta vrata za vse, ki ne morejo doma izražati svojega poštenega mnenja.

Wilson je pozabil, da ni današnja Amerika več tista Amerika, ki jo je bila našla ladja Mayflower, in prezrl je, da kapitalizem ne trpi svobode prepričanja. Senatorji in poslanci se pa zavedajo, da so stražarji kapitalističnega sistema in tradicije Zedinjenih držav jim ne delajo preglavice. Azilna pravica je bila v Ameriki; azilne pravice ni več. Kajti Zedinjene države so se razvile tako, da so postale last Rockefellerja, Morgana, Garyja i. t. d. Ne Wilsonove, ampak kapitalistične ideje so ideje sedanje Amerike.

Pravi socialist ne sme biti rezervist, ampak mora biti vedno aktiven vojak svoje stranke. Kdor bi, ne koristi nič ne sebi, ne svojih rosi svoje prepričanje le sam v se-stvari. Prepričevati mora tiste, ki so niso prepričani.

Že poje boben!

Stvar postaja absolutno resna. Ne še z vojno; za to je še vedno upanje, da izostane, kolikor se namreč tiče Zedinjenih držav. Ampak povsem resna postaja prisilna vojna služba v Ameriki. Senatni odsek za vojaške zadeve je predložil v soboto senatu poročilo, v katerem priporoča zakon o splošnem vojaškem vežbanju.

Načrt, ki ga je omenjeni odsek odobril, se v marsičem razlikuje od predlogov, ki jih je bil podal generalni štab. Ampak zato se ni treba nič bati, da bi bil prenatlo militarističen. Odsek je za to delo izvolil pododbor, in ta je izdelal načrte s sodelovanjem majorja George V. H. Moseleya, ki je bil sam nekaj časa član generalnega štaba. Torej ni strahu, da bi bili načrti preveč civilizistični.

KAJ ZAHTEVA ZAKON.

Načrt predpisuje, da napravi vsak ameriški državljan in vsak, kdor je izrazil svoj namen, da postane državljan, to se pravi vsak, kdor je vzel takozvani prvi papir, v svojem devetnajstem letu ali pa takrat, ko postane za to sposoben, šestmesečno vojaško vajo. Ta dolžnost velja do 28. leta. Vsi, ki so na ta način izvežbani, ostanejo do svojega 28. leta v vojaški ali mornariški rezervi.

Zakon pač dovoljuje izjeme. Omejenih vaj so oproščeni:

Člani stalne vojske in mornarice Zedinjenih držav;

osebe, ki so za vsako vojaško ali mornarsko službo telesno nesposobne;

osebe, od katerih zaslužkov so popolnoma odvisni oče, mati, brat, sestra, žena ali otrok.

Člani verske sekte ali organizacije, ki je sedaj organizirana in že sedaj obstaja, in katere vera jim prepoveduje nositi orožje, ne bodo imeli orožnih vaj; pač pa se bodo morali uriti za druge službe v vojski ali mornarici.

Osebe, ki so bile obsojene zaradi težkega zločina ali ki so znani zaradi slabega značaja, se bodo vadili v posebnih oddelkih.

Osebe, ki so dovršile od vojnega ali mornarskega tajnika odobren tečaj vojnega vežbanja, bodo opravičene, da se jim odračuna za vsako leto, v katerem so imeli vaje, po en mesec od vežbanja, ki ga predpisuje sedanjí zakon. Vsi taki odpusti pa ne smejo znašati toliko, da bi se znižalo vežbanje v takozvani rezervni meščanski armadi ali rezervni meščanski mornarici na manj kakor tri mesece. Nič se ne more dati zamenjati v službi in nihče se ne bo mogel izogniti vežbanju z gotovim denarjem ali kakršnim koli drugim nadomestilom.

PAST ZA DELAVCE.

Zakon ima pa še eno določbo, ki naj napravi to vežbanje prisilno in onemogoči vsako izognitve. Vsakemu delodajalec bo namreč prepovedano zaposliti kogarkoli do 28. leta, če se ne more izkazati z izpričevalom, da je opravil svojo vojaško vajo, ali da je trajno oproščen, ali da je začasno oproščen in da ni doba oprostite še potekla.

Vojni tajnik razdeli svo deželo v vojaške upravne okraje.

Vsako bo imel, kadar bo registriran, veličkansko pravico, da izjavi, ali mu je ljubša vojska na suhem ali bojna mornarica.

V slučaju obrambne vojne ali če proti nevarnosti take vojne, pokliče prezident svo rezervno armado ali pa katerikoli del pod orožje, začevši z najmlajšim letnikom. Rezervna armada in rezervna mornarica se ne sme rabiti v slučaju štrajka ali drugih industrijskih sporov.

Senator Chamberlain računa, da se bo po tem zakonu izurilo do 400.000 vojakov in mornariških rezervistov na leto. V devetih letih, ki vežejo vsakega moža na rezervno službo, bi se na ta način sestavila rezervna armada od dveh do treh milijonov mož.

Tak je ta zakon.

MILITARIZEM PRIHAJA.

Zdaj bi pa radi pogledali tiste stroge prerokke, ki so antimilitaristični do kosti in zato ne dovoljujejo, da bi se o militarističnih, vojnih in obrambnih rečeh sploh kaj govorilo, razun štirih besed: "Mi smo zoper militarizem!"

IVERJE.

Nemški kronprinč je bil po telegramih iz Berlina povišan na generala infanterije. Doslej je bil generalmajntant in je, kakor znano, poveljeval armadni skupini pred Verdunom. Če bi imel kakšen navaden general take neuspehe, kakršne je imel kajzerjev najstarejši, bi ga odstavili od poveljništva in posadili v kakšno pisarno; gospod kronprinč pa avanzira. V vsakem oziru je dobro, če pride človek v cesarski spalnici na svet.

Prekomorska novinarska agentura naznanja, da se je v Berlinu ustanovila Nemško-irska družba. V predsedništvu je znani katoliško klerikalni poslanec Erzberger, baron Riechthofen in grof Westarp. V upravi je mnogo znanih politikov in poslancev, med njimi tudi T. St. John Gaffney, bivši ameriški generalni konzul in rojen Irec.

Poročilo ne pravi nič o namenih te družbe. Pa tudi ni treba. To bo za Irce nekaj takega, kakor jugoslovanski odbor v Londonu za Jugoslovane. Srečni narodi! Zdaj bomo kimalu tudi lahko slišali, da je šla Nemčija za osvoboditev Ireev na vojno.

Angleška vlada zahteva eno milijardo dolarjev kredita za vojne potrebe do 31. marca in eno in tri četrt milijarde za leto, ki se konča marca 1918. — Miljoni so sedaj že bgatele; govori se le še o milijardah. Le kako dolgo pojde to.

Kakšen je sedanji senat in kakšna je kongresna zbornica, to vemo. In ker vemo to, moramo reči, da kaže vse, prav vse na sprejem tega zakona v obeh zbornicah. In če bo sprejet, ga Wilson gotovo ne bo vetiral. Kongres ima sam po sebi veliko militaristično nagubnje. Mehika afeta in sedanja akutna kriza ga je še povečala. Velikanske svote, ki jih dovoljuje kongres za vojaške in mornariške nabave, kažejo, kako malo opozicije je pričakovati proti temu zakonu. In če bo sprejet, bo tudi uveljavljen.

Ali imamo tedaj militarizem, ali ga nimamo?

LJUDSKA BRAMBA? — NE!

Seveda bodo zagovorniki zakona dejali, da ga nimamo. Rezervna armada, ki jo hočejo na ta način ustanoviti, bo "meščanska" in namenjena bo le obrambi. Celot simpatična določba, da se ne sme rabiti v slučaju štrajka in drugih industrijskih sporov, je v njej.

Kljub vsem takim argumentom bo nameravana armada militaristična in mi ji nasprotujemo.

Vso kontrolo nad to vojsko bo imela vlada. Njeni člani bodo vojaki in bodo morali slepo ubogati svoje predstavljenke. Orožje bo imela v svoji oblasti vlada. Vse to so znamenja militarizma.

Člani te rezervne armade ne bodo smeli sami prav nič odločati, čemu da bodo porabljeni. Če jih pokliče prezident, morajo pod zastave in nihče jih ne vpraša, če jim je namen všeč. Svojih predstavljenih si ne morejo izvoliti; sploh nimajo na njih izbor nobenega vpliva. Orožje dobe šele, kadar stoje pod komando, ko je njih volja torej že izbrisana. To so znaki demokratične, ljudske brambe, katere ta rezervna armada nima.

DVOUMNOSTI.

Pravijo, da more služiti ta rezervna armada le za obrambo. Tako je res zapisano v zakonu. Ali to nam nikakor ne zadostuje. Kaj je obramba in kaj je napad, se ne more generalno označiti. Šele v posameznem slučaju se to lahko določi. Če izzivam in dražim človeka tako dolgo, da ga mine potrpežljivost in ne poče za uho, ne morem brez binavščne reči, da me je napadel.

Pravijo, da se ta rezervna armada ne more rabiti v slučaju štrajka. To je res lepa določba. Le da il ne moremo zaupati, dokler imamo kapitalistične vlade. Ali se sme ta rezervna armada rabiti na primer v slučaju revolucije? Zakon ne prepoveduje tega, torej se bo reko, da dovoljuje. Spretni provokaterji pa napravijo iz velikega štrajka prav lahko z umetnimi primocchi "revolucijo".

In tudi če na gre za industrialen spor, ampak provocira političen pritisk mase, je nedemokratično, če se potlačijo ljudske demonstracije z vojaško silo. Kapitalizem jih pa bo potlačil, če so naperjene proti njemu in če ima moč, da jih potlači.

KAPITALISTIČEN MEČ.

Imamo torej razlogov dovolj, da nasprotujemo temu zakonu, ki polaga novo moč v roke delavskemu razredu nasprotne vlade in povečava s tem moč kapitalističnega razreda.

Nasprotni smo tudi zaradi tega, ker poznano tendence militarizma in vemo, da je to le začetek. Če bo zakon sprejet, se bo kmalu "izkazalo", da je šest mesecev premalo za vojaško izurjenje z modernimi vojnimi sredstvi. Potem se bo izkazalo, da pozabi rezervist v dveh letih vse, kar se je naučil; da se vrhneto orožje, taktika, vojna tehnika menja in ni v par letih nič vredno, kar se je mladenič na prvi vaji naučil. Treba bo torej ponovnih orožnih vaj vsaj vsako drugo leto. Potem se bo zopet "izkazalo", da ne zadostuje devet let rezerve, ker so v drugih deželah zavezani do 42., do 45. leta, in trajnost obveznosti se bo boljbolj razširjala.

To se pravi: Militarizem bo dobival boljbolj svoje prave oblike in bo postal boljbolj nevarno orodje v rokah kapitalističnega razreda. In zato postaja to boljbolj resen problem delavskega razreda.

Gljnljivo povest o novem avstrijskem cesarju razpošiljajo z Dunaja. Na kolodvorih in v skladiščih je buje nakupitelnega vespelno premoga; ker pa ni dovolj prometnih sredstev, ne pride og-lje tja, kjer bi ga bilo treba in po vsem mestu se čuti veliko pomanjkanje. Cesar je to izvedel in je ukazal, da se porabijo konji iz njegovih hlevov za prevažanje premoga. Tudi armada naj s svojimi konji in vozmi pomaga pri tem.

Pomislite, dobri ljudje! Cesarski konji vozijo premog! Med konjem in konjem je razlika kakor med človekom in človekom. Taki cesarski mrhi bi se pravzaprav moralo reči "konjska visokost", in marsikateri delavec bi si lahko oblizal vseh pet prstov, če bi imel enako življenje kakor taka plemenita žival. In zdaj bodo take vzvišene mrhe vozile premog. Sam cesar je ukazal tako. Oj srečni narodi, ki jim je božja previdnost dala cesarja, pa še tako blagega povrhi!

Pepček je eden izmed teh, ki nočejo slepo prisegati na učiteljeve besede, in navadno najde za svoje trditve razloge, ki presenečajo z enostavnostjo svoje logike. Ko je učitelj razkladal, da je človek sesavec, se Pepček zopet ni zadovoljil s tem, da bi ponovil učiteljeve besede, ko je bil vprašan, ampak je objavil svoj lastni, dotlej še popolnoma neznan dokaz: "Človek je sesavec," je odgovoril, "zato, ker navadno čuca svoje palce."

JKLO JE DOBRO.

Upamo, da nas nihče krivo ne razume. Nismo namreč izumili metode, kako bi se moglo jeklo ob sedanjih draginji uživati. Tudi ne verjamemo, da bi si mogel delavec na ta način res kaj prihraniti.

Ampak jeklo je dobro! To je povedal lani Gary na nekem banketu, kjer so bili seveda le "veliki" gospodje zbrani, ker se ne more pričakovati od njega, da bi zahajal na "masno" pojedine, ki jih delavci vešči zaradi lepšega imenujejo bankete. Dobroki jeklarskega trusta so bili takrat lepi, in Gary je izrazil prepričanje, da se bo jeklarskim baronom še nekaj časa dobro godilo. Vsaj za dvanajst mesecev jim je prerokoval obilo dela.

To je bilo seveda tudi alegorično rečeno. Razmerje med delom in jeklarskimi magnati je pač nekoliko drugačno, kakor med delom in delavci. Ampak to je: Trustovski gospodi nosi delo profite, delavci ga morajo pa opravljati in nimajo profitov.

Lani so bili torej profiti podjetnikov čedni, in zato je Gary lahko dejal, da je jeklo dobro. Tudi njegovo prerokovanje se je izpolnilo. Jeklo je še vedno dobro, oziroma še boljše, nego je bilo lani. To se pravi: Profiti so večji. In profit je v kapitalistični družbi merilo za vse.

United States Steel Corporation daje za navadne delavce zopet eno in tricetrt odstotno izredno dividendo. To je na podlagi dobička zadnjega četrtletja, ki je znašal 105.968.347 dolarjev. Dobiček vsega leta znaša 333.625.086 dolarjev, kar je več kot dvakrat toliko, kolikor dobiček minullega leta, ki je znašal 160.964.674 dolarjev.

To so gotovo krasne številke in z Garyjem vred si manejo njegovi kompanjoni zadovoljno roke. Vendar pa pade v njihovo kupo nekoliko pelina.

Danes ni nikomur več tajno, da je pripisovati sijajne dobičke jeklarskega trusta evropski vojni. Človek ne more uživati jekla, toda vojna ga strašno žre. Tiste gorvorie o miru, ki so nekaj časa v nemirjale vojne liferante in borizance, so hvalabogu popolnoma utihale, in namesto miru prihaja vojskovanje v veliko večjem slogu. Na vseh straneh se pripravljajo, da bodo bolj potapljali, bolj požigali in bolj morili. Deloma so že začeli. Torej bodo za jeklo dobri časi.

Vmes je prišla pa še možnost, da skočijo Zedinjene države in krvavi ples. Kako je to veselo! Kako je to žalostno!

Mislite, da bi bilo žalostno, če bi se prelivala še ameriška kri? Če bi padali ameriški možje in se jokale ameriške vdove? Jeklarski trust nima časa, da bi mislil na take malenkosti. Jeklarskemu trustu bi prineslo to razširjenje vojne nova naročila. Upanje na nove profite. Kaj bi moglo biti radostnejšega? Doslej je bil dobiček podvoji!; lahko bi se potrojil.

Ampak . . . to je žalostno: Nova naročila se ne bi mogla izvrševati brez delavcev. A kje bi jih vzeli? Nekoliko bi se produkcija že še pomnožila s čezurnim delom; toda vsaka reč ima svoje meje, čezurnega dela je že sedaj dovolj in delavskih trum iz Evrope ni. Jeklo je še vedno dobro in tako dobro, kakor je sadj, ostane gotovo še precej časa. Morda se še kaj zboljša. Toda tako, kakor bi se moglo, če bi bil trust le še nekoliko bolj vsemogočen, se vendar ne more. In to je žalostno!

Te skrbi prepuste delavci seveda lahko kapitalistom. Zato si pa vendar smejo ogledati njih številke, kajti za delavce je zopet vprašanje: Kdo pa je izdelal te dobičke? Kdo pa je podvojil jeklarskemu trustu profit? In koliko se je vpričo tega zboljšal delavski položaj? Za kar so se zvišale delavske mezde, to je že davno pogoltnila draginja in medtem, ko spravljajo kapitalisti izredne dividende, so delavci tam, kjer so bili pred takozvanim zboljšanjem svojega položaja.

Tak je kapitalistični sistem in profit jeklarskega trusta v zvezi z delavskim pomanjkanjem je le eden izmed tistih mnogoštevilnih dokazov, da je v tem sistemu rešitev delavstva nemogoča. Boj se mora voditi proti sistemu. Dokler ne spozna masa delavstva te resnice, bo vedno igrala tisto igro, ki jo izvaja pes, kadar lovi samega sebe za rep.